

THE IDEAL IMAGE OF THE TEACHER IN THE CULTURAL HISTORICAL AND GENDER-CONTEXT

Dunaeva L.

D.Sc. in Political,
Professor

Odessa I.I. Mechnikov
National University, Ukraine

larisa-dunayeva@rambler.ru

Danilova E.

Ph.d. in Psychology,
Associate Professor

Odessa I.I. Mechnikov
National University, Ukraine

helenmehmat1@rambler.ru

Gladchenko S.

Ph.d. in History,
Associate Professor

Odessa I.I. Mechnikov
National University, Ukraine

vessta_odessa@ukr.net

The article shows the role of social representations of the ideal (the image of the Teacher) in the process of self-improvement of representatives of various sex-age groups. The purpose of the research: to identify qualitative differences in the image of the teacher and to predict their impact on the self-improvement of individuals of different sex and age in the cultural-historical context. The hypothesis of this study was the assertion that the teaching sphere, in the modern world, got rid of the former gender diversity of personnel (in the process of education, practically a female audience) and the causes of the occurrence of this phenomenon. As a female sex has become dominant in the field of pedagogy.

Keywords: ideal of teacher, image, gender, genesis, method of psychological-historical reconstruction, method of introspection.

У статті з'ясовується, яка роль соціальних уявлень про ідеал (образ Вчителя) в процесі самовдосконалення представників різних статевих-вікових груп. Мета дослідження: виявити якісні відмінності образу вчителя та спрогнозувати їх вплив на самовдосконалення особистостей різної статі і віку в культурно-історичному контексті. Гіпотезою даного дослідження стало твердження про те, що викладацька сфера, в сучасному світі, позбулася колишньої гендерної різноманітності кадрів (в процесі освіти переважає жіноча аудиторія) і про причини виникнення даного явища. Як жіноча стать стала домінуючою у сфері педагогіки.

Ключові слова: ідеальний вчитель, образ, гендер, генезис, метод психолого-історичної реконструкції, метод інтроспекції.

The relevance of research. It's no secret that the study of gender has become relevant recently. Many scientists from different parts of the globe dedicated and dedicate their studies to the half-naked picture of the world (L. Vygotsky, P. Blonsky, V. Vundt, K. Young, J. Frezer, E. Taylor, L. Batkina, E. Starovatenko, A. Gurevich, S. Bem).

The approach to gender that Sandra Bem suggested in her new concept of the "lens of gender" differs from the structural approach to gender – historically the first in appearance in scientific publications. First of all, she criticized the very idea of attributing human qualities and behaviour to male and female markers. This leads to a radical conclusion: to be a man and a woman ... – "...there is nothing to do and it's not". After all, our sex with us since our birth. It removes the tension that makes the self-esteem suffering, if people do not fulfill the cultural requirements of the momentary moment to be "real" men or "real" women (Bem, 2004). All other characteristics of behavior and qualities, professions and interests, affection and passion – are a free choice. Rather, they should be a free choice of people, depending on their preferences, interests and abilities. The "Lenses of the tender" analyzes the mechanisms through which a cognitive system (cognitive system) is formed on the basis of sex. "We will not look through the lenses,

but on them ourselves” (Bem, 2004). And this means that when researching a question it is necessary to produce a certain dissociation – dissociation of oneself from oneself as a knowing subject.

How do we know the world, through what system, how did we form and receive such a system of knowledge, in which the qualities of women (real or perceived) are treated as negative for high-yielding and high-status professions and occupations?

Psychology as a science refers to late neoplasms in the list of ideological technologies of control and power. It supported the concept of double standard to mental health. It is now customary to say that in recent times there have been major changes in the release of men and women from the pressure of rigid gender bindings to one or another sex (Belyavsky, 2004). Many perceive this with concern, fearing chaos, uncertainty and confusion in human behavior: “If my son is sensitive and open, how will he survive in the army? If my daughter is independent and confident, how will she get married?” These are the main questions in the lectures on gender issues, which concern modern students who adhere to conventional gender roles. For psychologists it is important to understand the boundary between the psychological adaptation of the individual to the environment and the need for the reform of social institutions. Therefore, it is appropriate to ask the following questions: “Where is the border to which adapt psychologically and adapt their children to the degrading hazing in the army, to the neglect of women on the political and domestic level? There is a limit at which the adaptive abilities of the individual must be reduced – it is necessary to preserve the personality. Instead, it is necessary to change social institutions – the army, parenthood, the production environment. The elimination of gender inequality will require not only personal but also institutional changes. The idea of mastering culture or, as Bem writes, “inculturation”, should be familiar to domestic psychologists on similar ideas in the works of Blonsky and Vygotsky. In the autobiography of PP Blonskii (1884-1941) we read “behaviour is understandable only as a history of behaviour” (Blonsky).

In the 1930s, Vygotsky (1896-1934) developed this idea and proposed a theory of the origin, structure and development of higher mental functions, laying the foundations of the historical approach to the study of the human psyche. In the concept developed by Vygotsky there are two hypotheses: the mediated character of mental activity and the origin of internal mental processes from the activities of the initially external and “interpsychic”. The use of signs (words, digital signs, etc.), i.e. transition to mediating activity, rebuilds all mental activity. “Initially ... cultural methods and means are formed in the joint activity of people, and then they become also individual psychological means of controlling behaviour. In the development of each of the mental functions, this mediation is gradually transformed from the external to the inner” (Vygotsky, 2005).

This process Vygotsky called interiorization. Vygotsky tried to find the pattern of the formation of the psyche, which would reflect the development of not only individual functions, but the entire personality as a whole. “Any higher mental function passes necessarily through the outer stage in its development, because it is originally a social function” (Vygotsky, 2005) – he formulates the general genetic law of cultural development. It can be added that, according to modern ideas, the external factors that unite environmental factors – economic, social, educational and political – include gender socialization and institutional sexism.

These external factors influence and interact with internal factors. Those factors that were external to women become internalized. Even if the factor is internal, it initially started out as externally produced.

The theory of the gender scheme was focused on the epistemological aspects of perception and cognition, that is, on the very process of obtaining knowledge about the world around them, about men and women.

We refer to Virginia Woolf (the top of the English writer’s novel is the novel “Mrs. Dalloway.” The world of the novel is woven from trifles, trivia, looks, gestures, details-it subtly merges the past and the present, “here and there”, because this is a world of feeling, and it is the feeling, and not the dry logic that determines what is important and what is not, turning the moment into eternity, and a trifle to the event) in her conversation with the audience forty-five years ago: “Any question about gender is such that it is not worth to hope that you will be able to express the truth. You can only show how you came to the opinion you follow”. To consider the process of obtaining knowledge is what is needed to explain the results of the process of acquiring knowledge.

How do we know that this quality is feminine, and this behaviour is male? – such non-trivial questions asked by the researcher served as the beginning of the formation of the theory explaining how perception was formed on the basis of a physical category – sex. This means that the cognitive system of a man is formed in culture indirectly. We do not only reflect one another to objects and phenomena around us in various representational systems – visual, auditory, tactile, etc. [Danilova, 2013]

Our cognitive system constructs actively this type of perception and cognition which is characterized by certain results: polarization of male and female, hierarchy of male and the interpretation of such state of things by the biologization of this process – that is, the explanation that it is all natural (that is, “by nature.”)

It is difficult for people to follow the process of cognition (ie, their own mental processes), therefore, rather, they prefer to discuss the results of perception, than the process itself. The results of this perception in the form of studies (which in turn are based on the same cognitive system) have already overwhelmed the repositories of empirical research.

The theory of lenses explains that there are no places and professions that have got primordial and natural and unchanging sexual characteristics. These markers of “masculine” or “feminine” are momentary and transitory requirements of the culture of patriarchy which has long been in crisis with its strategies and tactics. Let us recall the profession of a doctor in tsarist Russia which only a hundred years ago was the prerogative of men, that is, “male”. Now it is, for the most part, considered “female”. Of course, this is connected with radical changes in society in the last two centuries. Traditional, once, paradigms have got less and less influence on the life of society. In connection with the existing realities, we conducted an empirical study which in our opinion sheds some light on this issue.

Empirical studies were conducted in Odessa, Yuzhny, Teplodar, which included the following stages: planning, pilot studies (expert assessments), conducting a survey among the youth audience, statistical processing of results, analysis, synthesis and abstract of the results obtained. Recipients of this study were students and colleges of the faculties of social work, finance and credit, applied mathematics, NNIIIST ONU named after II. Mechnikov, students of the Odessa Regional Basic Medical School (OOBMU) – nursing; Cadets OMURP (Odessa Naval College of the Fishing Industry named after V. Solyanik). Youth audience aged 16-22 years, 75 of them are girls and 75 are boys. Adult audience: teachers of ONU, OMURP, OOGMU (recipients 30-50 years old, 57 of them are women and 55 are men).

This empirical study showed that a number of reasons that are manifested in modern society are rooted in the ancient world when tribal formations were supervised by matriarchy, assigning the woman the role of keeper of the hearth and the successor of the genus, and hence the ruling tribe, while men, mainly engaged in prey (hunting and fishing). Thus, two areas of activity were formed within the tribe, namely: the preservation of fire within the dwellings, the distribution of the extracted resources, the creation of household items, the care of children, the sick and old members of the tribe (introjection) and outside the tribe, namely: the extraction of fruits and berries, hunting, gathering of natural resources (exotic activity).

By that time, social stratification implied a similar state of affairs and it led society to the next round of development, namely the first state formations. More and more spheres of interaction arose outside the tribe, exotic activity experienced ups and spread. It was joined by various crafts. The first who dealt with the extraction and processing of wood, pottery and agrarian craft began to transfer the accumulated skills to new generations, thus forming the first caste of the Teachers.

Gradually, the role of women was increasingly determined by intrapartum activity and the tribes united, thereby expanding exotic activities. The ancient world is still famous for the well-known Teachers who created whole schools and currents in the field of philosophy (Socrates, Plato, Aristotle), theology (Blessed Augustine, John Damascene, Theodore Studit, Thomas Aquinas), engineering, military art, astrology, etc. And the predominant majority of them are men. According to A. Maslow, this is due to the fact that for different representatives of the same biological sex there are similar aspirations for self-actualization through a system of five consecutive levels of human needs. Year after year, history will make adjustments to the pedagogical process, but the above statement is actual up to the new time, namely, until the XVIII century. It was at this time that the first feminist revolutions took place, formally justifying the entry of the female into the teaching field.

Moving further along the historical spiral, education completely transformed and finally took root under the patronage of the church. The knowledge was passed on to the clergymen and to a greater extent served religious purposes. Even then, pedagogics carried a sacred meaning, and the teachers bore the proud title of the Spiritual Guide – the Shepherd, according to Alexander I (Blonsky).

In the church sphere only men were allowed. Exotic activity only gained momentum, politics, military operations, navigation and patronage of art were added to the sphere of activity. So, the echoes of the tribal community were finally formed into the strongest institution, the unit of society, namely, the family. This paradigm has steadily progressed for many centuries. But, as it is known, sooner or later, everything, one way or another, comes to an end. Discontent in the women's environment was growing, and the pressure levers of men were acting worse. There were great women, whose deeds are still sung by poets and artists, historians and writers, politicians and playwrights. An example of which to this day is inspired by modern youth.

As the results of our research showed, they were the first breakthrough of the line of the exact front (XVIII century, the first feminist revolutions). We see that the overwhelming number of selected teachers are men. This pattern can be justified by two factors. Men as teachers are quantified as representatives of historical personalities. As well as qualitatively, it's referred to the results of the study.

In the Soviet state, which has grown four generations, a new type of people's Teacher was created (universal equality marked the beginning of an irreversible process). Teacher's work has acquired a high social importance, he "...is so valuable and beautiful that ... forms the man himself... The teacher ... realizes the connection of times, he is a link in the chain of generations. He seems to be passing the baton from the present to the future..." [Leonid Brezhnev, *Lenin's Course, Speeches and Articles*, vol. 2, 1973, p. 228], these speeches were brought up for generations, but lost in our opinion the most important, it is the spiritual and sacred understanding of the Teaching and it is not surprising that the modern youth understands by the teacher the person who is the bearer of information, ideas and views, and his main task in the opinion of our recipients is to spread them in the society ie. as many young people considered by us believe that the teacher is obliged to extend and "... write the algorithm of happiness ...". A metaphorical image is created of an impersonal being ... A rhetorical question arises: who is really a Teacher? The link in the chain of generations or raise from the big letters, as K.D.Ushinsky considered "... Without the personal direct influence of the educator on the pupil, true upbringing, penetrating into character, is impossible" [Ushinsky, K.D., *Collected Works*, Vol. 2, 1948, p. 64]. Who has the right to be a Teacher, a man or a woman, or we generally have no right to ask such question.

Over the centuries, a woman has always sought to be active in the society and was painfully concerned with infringement of her rights. The desire for equality was crowned with success only a few hundred years ago. We basically do not focus attention and miss that part of the history where women for the first time had access to the educational sphere. This is too insignificant incident in the vastness of history. Women from time immemorial studied certain subjects, not concerning the male spheres of activity, science and subjects of natural science. The teaching was out of the question.

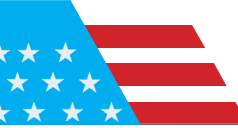
The next stage in the history of mankind, which in our opinion has become one of the reasons for the emergence of a woman as the the Teacher, not an avant-stage, these are two largest wars in the history of mankind. They were the impetus for great historical changes. How exactly?

All able-bodied men were sent to the front, the internal infrastructure of the rear of the great states fell on women's shoulders. Undoubtedly, the pedagogical sphere suffered no less. Most male teachers have been mobilized, and women have dignified the place of teachers in all areas of this activity. Forced women have been drawn into an exact sphere entirely. This breakthrough of gender boundaries led to a number of other significant changes in the psychology of mankind.

First, it meant that soon all exotic activities were gradually taken up by female candidates. Naturally not evenly, some spheres succumbed faster, some, due to natural causes, are still purely masculine. It is easy to explain this, the spheres that require strategic support when conducting military operations, namely: weaving, food, trade and, of course, pedagogies, were the first to fall.

Even in difficult times, the priority of the upbringing of the younger generation has acquired a comprehensive character. From now on, the woman not only raised her children and kept her family hearth, but she also dignified the teacher. saturated with information in the form of humanitarian and

exact sciences, linguistics, the younger generation. This is the starting point, where mankind will forever change its habitual way of life.

The analysis of the data obtained during the gender research has shown and helped us to clarify the point of view of the student majority for our research and finally determine: What gender teacher does modern youth see in their educational process? The study led us to an interesting conclusion. We are sure that the above is not a simple graphomania. This is the same path that our consciousness has made before it is at the point where it is now. And no matter how the way of life changes, all that experience has been and will be behind the shoulders of humanity until the end of the century. It will also invisibly influence our lives, as children's experiences in psychoanalysis (Gladchenko, 2017).

The results of our research have unequivocally led us to the idea that within the modern society the dogmas established centuries ago still dominate. Among the respondents, when asked about the True Teacher in their lives, the voices were rightly divided with a significant preponderance towards the male representatives. This suggests that the role of the teacher in the modern collective consciousness is not gendered and is, in our view, the result of a clash of self-identification with a certain gender pattern, in an effort to match it, and in connection with the established cultural tradition in the pedagogical and family spheres (see Figures 1 and 2).

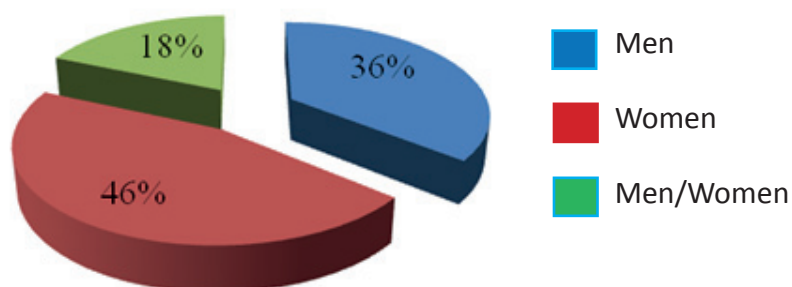

Fig. 1. My True Teacher (girls)

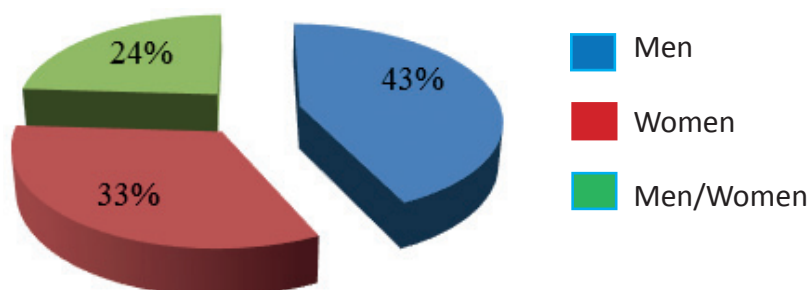

Fig. 2. My True Teacher (boys)

Thus, the previous experience does not leave humanity for a second. With absolute preponderance to the question of the historical personality as a Teacher, the respondents chose mainly male representatives. This fact was confirmed by a number of pilot studies. Thus, the previous experience does not leave humanity for a second. With absolute preponderance to the question of the historical personality as a Teacher, the respondents chose mainly male representatives. This fact was confirmed by a number of pilot studies. The study revealed that in the XXIst century the prevailing number of teachers of primary, secondary and higher education are women. The data obtained by us confirmed that teachers' reference points are gender-specific (Figures 1 and 2).

However, they do not correspond to the real preferences of modern youth (Figure 3). 79% of the interviewed recipients chose to choose a man as a teacher for themselves and their children. The study revealed that, in the 21st century, the prevailing number of teachers of primary, secondary and higher education are women. The data obtained by us confirmed that teachers' reference points are

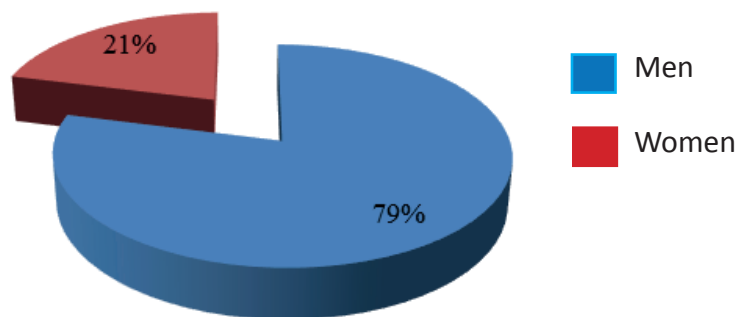

Fig. 3. Gender preferences in the pedagogical sphere

gender-specific (Figures 1 and 2). However, they do not correspond to the real preferences of modern youth (Figure 3). 79% of the interviewed recipients preferred to choose a man as a teacher for themselves and their children.

Conclusions. The above results showed what the role of social ideas about the ideal (the image of the Teacher) is in the process of self-improvement of representatives of different sex-age groups. The analysis of the received data has shown us not conformity of realities of pedagogical sphere with preferences of modern youth. It can be argued that taking into account gender characteristics and unconscious aspirations in the pedagogical sphere can dramatically change the process of education for the better (it will allow to increase its efficiency and shorten its duration). It can be safely asserted that to this day young people and the adult generation of modern Ukraine preserve the image of the Ideal Teacher male and seek on an unconscious and conscious level to a similar image for themselves and their children. Along with the changing situation in society, this aspiration can be a good way to improve the education process. Popularization and universal accessibility of the educational sphere destroyed the sacred image of the Teacher in the minds of people. And it is difficult to return in a churchized society but in our view there is a revival of the spiritual culture and we are on the threshold of the Spiritual Renaissance, as in the depths of the collective unconscious the idea of Guru-Pastor, the Mentor, wise and kind, understanding and supporting, protecting and guiding to the Light of Truth-the Great Teacher.

References:

- Belyavsky, I.G. (2004). *Lektsiyi z istorichnoyi psykholohiyi* [Lectures on Historical Psychology]. V.E. Kruglov (Ed.). Odesa: Astroprint.
- Bem, S.L. (2004). *Linzy gendera. Transformatsiya pohlyadiv na problemu nerivnosti statey* [The gender lens. Transformation of views on the problem of inequality of articles]. Moscow: ROSSPEN.
- Blonsky, P.P. (1979). *Vybrani pedahohichni ta psykholohichni tvory* [Selected pedagogical and psychological works]. Retrieved from http://koob.pro/blonskij_p_p/selected_writings_1,2.
- Vygotsky, L.S. (2005). *Rozvytok vyshchykh psykhiichnykh funktsiy* [Development of higher mental functions]. Moscow: Eksmo.
- Gadamer, G.G. (2005). *Istyna i metod: Osnovy filosofskoyi hermenevtyky* [Truth and Method: Fundamentals of Philosophical Hermeneutics]. (G.G. Gadamer, Trans.). Retrieved from http://yanko.lib.ru/books/philosoph/gadamer-istina_i_metod.pdf
- Gladchenko, S.V. (2017). Problemy vprovadzhennya hendernoyi polityky v osvitniy haluzi suchasnoyi Ukrayiny [Problems of implementation of gender policy in the educational sphere of modern Ukraine]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya: Istoriya*, 2, (3), 153 – 157.
- Danilova, O.S. (2013). Sotsialna pertseptsiya ikony - indyikator dukhovnoho potentsialu lyudyny [Social perception of the icon - an indicator of the spiritual potential of man]. *Visnyk Odeskoho Natsionalnoho universytetu im. I.I. Mechnykova. Psykholohiya*, Vol. 18, 22 (1), 2000-2007.
- Natsionalna stratehiya rozvytku osvity v Ukrayini na 2012-2021 roky* [The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021]. Retrieved from http://www.medniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia

ІДЕАЛЬНИЙ ОБРАЗ ВЧИТЕЛЯ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ ТА ГЕНДЕРНОМУ КОНТЕКСТІ

Дунаєва Л.М.

д.політ.н., професор
Одеський національний
університет імені І.І.Мечникова
larisa-dunayeva@rambler.ru

Данілова О.С.

канд.псих.наук, ст.викладач
Одеський національний
університет імені І.І.Мечникова
helenmehmat1@rambler.ru

Гладченко С.В.

канд.істор.наук, доцент
Одеський національний
університет імені І.І.Мечникова
vessta_odessa@ukr.net

The article shows the role of social representations of the ideal (the image of the Teacher) in the process of self-improvement of representatives of various sex-age groups. The purpose of the research: to identify qualitative differences in the image of the teacher and to predict their impact on the self-improvement of individuals of different sex and age in the cultural-historical context. The hypothesis of this study was the assertion that the teaching sphere, in the modern world, got rid of the former gender diversity of personnel (in the process of education, practically a female audience) and the causes of the occurrence of this phenomenon. As a female sex has become dominant in the field of pedagogy.

Keywords: ideal of teacher, image, gender, genesis, method of psychological-historical reconstruction, method of introspection.

У статті з'ясовується, яка роль соціальних уявлень про ідеал (образ Вчителя) в процесі самовдосконалення представників різних статеві-вікових груп. Мета дослідження: виявити якісні відмінності образу вчителя та спрогнозувати їх вплив на самовдосконалення особистостей різної статі і віку в культурно-історичному контексті. Гіпотезою даного дослідження стало твердження про те, що викладацька сфера, в сучасному світі, позбулася колишньої гендерної різноманітності кадрів (в процесі освіти переважає жіноча аудиторія) і про причини виникнення даного явища. Як жіноча стать стала домінуючою у сфері педагогіки.

Ключові слова: ідеальний вчитель, образ, гендер, генезис, метод психолого-історичної реконструкції, метод інтроспекції.

Немає ніякого сумніву, що вивчення гендеру, останнім часом, стало достатньо актуальним. Багато вчених з різних куточків земної кулі присвятили та продовжують присвячувати свої дослідження статево-рольовій картині світу (Л. Виготський, П. Блонський, В. Вундт, К. Юнг, Дж. Фрезер, Е. Тейлор, Л. Баткіна, Е. Старовойтенко, А. Гуревич, С. Бем).

Підхід до гендеру, який започаткувала Сандра Бем у своїй новій концепції «лінзи гендеру», відрізняється від структурного підходу до гендеру – історично першого, по появі його в наукових публікаціях. Перш за все, вона піддала критиці саму ідею приписувати людським якостям та їхній поведінці маркери чоловічого і жіночого. З цього випливає радикальний висновок: щоб бути чоловіком і жінкою – «нічого робити не треба». Адже наша стаття є з нами з самого нашого народження. Знімається та напруга, від якої страждає самооцінка, якщо люди не виконують культурні вимоги тієї ж миті бути «справжніми» чоловіками або «справжніми» жінками [2]. Всі інші характеристики поведінки та якості, професії та інтереси, прихильності та пристрасті – це вільний вибір. Вірніше, повинні бути вільним вибором людей в залежності від їхніх переваг, інтересів і

здібностей. У книзі «лінзи ґендеру» аналізуються механізми, за допомогою яких формується когнітивна система (система пізнання) на основі статі. «Ми не через лінзи будемо дивитися, а на них самих» [2]. А це означає, що при дослідженні питання необхідно провести певну дисоціацію – дисоціацію себе від себе як суб'єкта, що пізнає.

Як ми пізнаємо світ, через яку систему, як ми сформували і отримали таку систему знань, при якій якості жінок (реальні або сприймаються) трактуються як негативні для високоприбуткових і високостатусних професій і занять?

Психологія як наука належить до пізніх новоутворень в списку ідеологічних технологій контролю і влади. Вона підтримувала концепцію подвійного стандарту до психічного здоров'я. Зараз прийнято говорити, що за останній час відбулися великі зміни у звільненні чоловіків і жінок від пресингу жорстких ґендерних прив'язок до тієї чи іншої статі [1]. Багато хто сприймає це з тривогою, бояться хаосу, невизначеності і плутанини в людській поведінці: «Якщо мій син буде чутливим і відкритим, як він виживе в армії? Якщо моя дочка буде незалежною і впевненою, як вона вийде заміж?» Це основні питання на лекціях з ґендерних проблем, що хвилюють сучасних студентів, які дотримуються конвенціональних ґендерних ролей.

Для науковців важливо усвідомити межу між психологічною адаптацією особистості до середовища і необхідністю реформації соціальних інститутів. Тому доречно задатися наступними питаннями: «Де та межа, до якої треба психологічно адаптуватися і адаптувати своїх дітей до принижуючої гідності дідівщини в армії, до нехтування по відношенню до жінок на політичному та побутовому рівні? Є межа, при якій адаптивні здібності особистості повинні бути скорочені – необхідно зберігати особистість. Замість цього треба міняти соціальні інститути – армію, батьківство, виробниче середовище. Знищення ґендерної нерівності потребує не тільки особистісних, а й інституціональних змін. Ідея освоєння культури або, як пише Бем, «інкультурації», повинна бути знайома вітчизняним науковцям за схожими ідеями в працях Блонського і Виготського. В автобіографії П.П. Блонського ми читаємо – «поведінка зрозуміла лише як історія поведінки» [3].

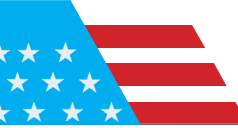
У 30-х роках ХХ ст. Л.С. Виготський розвиває цю думку і пропонує теорію походження, структури і розвитку вищих психічних функцій, що заклала основи історичного підходу до вивчення психіки людини. У концепції, що розвивається Виготським, лежать дві гіпотези: про опосередкований характер психічної діяльності і про походження внутрішніх психічних процесів з діяльності спочатку зовнішньої і «інтерпсихічної». Застосування знаків (слів, цифрових позначень і т.ін.), тобто перехід до опосередкованої діяльності, перебудовує всю психічну діяльність. «Спочатку культурні прийоми і засоби формуються в спільній діяльності людей, а потім стають також індивідуальними психологічними засобами управління поведінкою. У розвитку кожної з психічних функцій таке опосередкування поступово перетворюється із зовнішнього у внутрішнє» [4].

Даний процес Виготський назвав інтеріоризацією. Виготський спробував знайти закономірність формування психіки, яка б відображала розвиток не тільки окремих функцій, але і всієї особистості в цілому. «Будь-яка вища психічна функція повинна проходити через зовнішню стадію в своєму розвитку, тому, що вона є спочатку соціальною функцією» – формулює він загальний генетичний закон культурного розвитку [4].

Можна доповнити, що, за сучасними уявленнями, до зовнішніх чинників, які об'єднують фактори навколишнього середовища – економічні, соціальні, освітні та політичні, відноситься ґендерна соціалізація й інституціональний сексизм. Ці зовнішні чинники впливають і взаємодіють із внутрішніми факторами. Ті фактори, які були зовнішніми для жінок, стають інтеріоризованими. Навіть якщо фактор є внутрішнім, він спочатку починався як зовні продукований.

Теорія ґендерної схеми була зосереджена на епістемологічних аспектах сприйняття і пізнання, тобто на самому процесі отримання знання про навколишній світ, про чоловіків і жінок.

Посилаючись на Вірджинію Вульф (вершиною творчості англійської письменниці є роман «Місіс Деллоуей», світ роману немов витканий з дрібниць, поглядів, жестів, деталей, в ньому не вловимо злиті минуле і сьогодення, «тут і там», тому, що це світ почуття, і саме почуття, а не суха логіка визначає, що важливо, а що ні, перетворюючи момент у вічність, а дрібницю в подію) в її розмові з аудиторією сорок п'ять років тому: «Будь-яке питання щодо статі є таким, що не варто і сподіватися, що вам вдасться висловити істину». Можна тільки показати, яким чином ви дійшли

до думки, якої дотримуетесь. Розглянути процес отримання знання – ось що необхідно для пояснення результатів процесу набуття знання.

Як ми дізнаємося, що ця якість є жіночою, а ця поведінка – чоловічою? – такі нетривіальні питання, були задані дослідницею, і послужили початком формування теорії, що пояснює, як сформувалося сприйняття на основі фізичної категорії – статі. Це означає, що пізнавальна система людини сформована в культурі опосередкованим чином. Ми не просто один до одного відображаємо оточуючі нас предмети і явища в різних репрезентативних системах – зорової, аудіальної, тактильної і т.ін. [7]

Наша пізнавальна система активно конструє такий тип сприйняття і пізнання, який характеризується певними результатами: поляризацією чоловічого і жіночого, ієрархізацією чоловічого і жіночого і інтерпретацією подібного стану речей за допомогою біологізації цього процесу – тобто поясненням того, що це все природньо, тобто «за своєю природою».

Людям досить складно відстежувати сам процес пізнання (тобто, свої власні психічні процеси), тому, скоріше, вони вважають за краще обговорювати результати сприйняття, а не сам процес. Результати цього сприйняття у вигляді досліджень (які, в свою чергу, проведені на основі цієї ж системи пізнання) вже переповнили сховища емпіричних досліджень. «Теорія лінз» пояснює, що немає ніяких місць і професій, які б мали споконвічні і природні і незмінні статеві ознаки. Ці маркери «чоловічого» або «жіночого» є тимчасові й нетривалі вимоги культури патріархату, яка давно знаходиться в кризі зі своїми стратегіями і тактиками. Згадаймо професію лікаря в царській Росії, яка всього лише сто років тому була прерогативою чоловіків, тобто «чоловічою». Тепер вона, здебільшого, вважається «жіночою». Безумовно, це пов'язано з радикальними змінами суспільства в останні два століття. Традиційні, колись, парадигми надають все менший вплив на життя суспільства. У зв'язку зі сформованими реаліями нами було проведено емпіричне дослідження, яке, на наш погляд, трохи проливає світло на дану проблематику.

Проводилися емпіричні дослідження в м. Одеса, м. Южне, м.Теплодар, які включали такі етапи: планування, пілотажні дослідження (експертні оцінки), проведення опитування серед молодіжної аудиторії, статистична обробка результатів, аналіз і синтез і узагальнення отриманих результатів. Реципієнтами даного дослідження стали студенти факультетів соціальної роботи, фінанси і кредит, прикладна математика ОНУ імені І.І. Мечникова, студенти Одеського обласного базового медичного училища (ООБМУ) – сестринська справа; курсанти ОМУРП (Одеське морехідне училище рибної промисловості імені В. Соляніка). Молодіжна аудиторія у віці від 16 до 22 років, з них 75 дівчат і 75 юнаків. Доросла аудиторія: викладачі ОНУ, ОМУРП, ООБМУ (реципієнти 30-50 років, з них 57 жінок і 55 чоловіків).

В ході дослідження респондентам було запропоновано ряд питань (наприклад, назвіть, хто з історичних особистостей, на ваш погляд, міг би стати Вчителем, або опишіть ідеальний образ, у вашому розумінні, сучасного Вчителя), спрямовані на вивчення уявлень сучасної молоді про образ вчителя.

Дане емпіричне дослідження показало, що ряд причин, які виявляються в сучасному суспільстві, своїм корінням сягає в стародавній світ, коли родоплемінні відношення знаходились під впливом матриархату, відводячи жінці роль хранительки домашнього вогнища і продовжувачки роду, а отже, керуючої всім плем'ям, в той час як чоловіки, загалом, займалися видобутком їжі (полювання і рибальство). Так утворилося дві сфери діяльності всередині племені, а саме: збереження вогню всередині помешкань, розподіл видобутих ресурсів, створення предметів побуту, догляд за дітьми, хворими та старими членами племені (інтроєктна діяльність) і поза племенем, а саме: видобуток плодів і ягід, полювання, збиральництво природних ресурсів (екзоєктна діяльність). До того моменту соціальна стратифікація мала на увазі такий стан справ, і саме вона привела суспільство до наступного витка розвитку, а саме – перших державних утворень. Все більше сфер взаємодії виникало поза племенем, екзоєктна діяльність відчувала підйом і розростання. До неї приєдналися різні ремесла. Перші, хто займався видобутком і обробкою деревини, гончарством і аграрним ремеслом, почали передавати накопичені навички новим поколінням, сформувавши, таким чином, першу касту вчителів.

Поступово роль жінки все більше визначалася внутрішньородовою діяльністю, а племена об'єднувалися, тим самим розширюючи екзоєктну діяльність. Стародавній світ досі славиться

відомими вчителями, які створили цілі школи і течії в сфері філософії (Сократ, Платон, Арістотель), теології (Бл. Августин, Іоанн Дамаскін, Феодор Студит, Фома Аквінський), інженерії, військового мистецтва, астрології тощо. І переважна більшість з них – чоловіки. Згідно з А. Маслоу, це пов'язано з тим, що для різних представників однієї біологічної статі властиві схожі прагнення до самоактуалізації, через систему з п'яти послідовних ступенів потреб людини. Рік за роком історія буде вносити корективи в педагогічний процес, але вищезазначене твердження є актуальним аж до нового часу, а саме до XVIII ст. Саме в цей час відбулися перші феміністичні революції, формально обґрунтувавши вступ жіночої статі у викладацьку сферу.

Рухаючись далі по історичній спіралі, освіта повністю перетворилась і остаточно пустила коріння під патронажем церкви. Знання передавалися церковнослужителями і більшою мірою служили релігійним ідеям. Уже тоді педагогіка несла сакральний сенс, а вчителі носили горде звання Духовного наставника – Пастиря, за твердженням Олександра Меня [3].

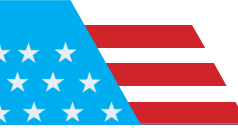
В церковну сферу допускалися тільки чоловіки. Екзоектна діяльність тільки набирала обертів, в сферу діяльності додалися: політика, ведення військових дій, мореплавство та меценатство. Отже, відголоски родоплемінної громади остаточно сформувалися в міцний інститут, осередок суспільства, а саме – в сім'ю. Дана парадигма стійко прогресувала протягом багатьох століть. Але, як відомо, рано чи пізно, всьому, так чи інакше, приходить край. Невдоволення в жіночому середовищі все зростало, а важелі тиску чоловіків діяли все гірше. З'являлися великі жінки, діяння яких до сих пір оспівуються поетами і художниками, істориками та сценаристами, політиками і драматургами. Прикладом яких донині надихається сучасна молодь.

Як показали результати нашого дослідження, вони і стали першим проривом лінії екзоектного фронту (XVIII ст., перші феміністські революції). Ми бачимо, що переважна кількість обраних вчителів, це чоловіки. Дану закономірність можна обґрунтувати двома факторами. Чоловіки як вчителі кількісно переважають, як представники історичних особистостей. В Радянській державі, яка виростила чотири покоління, був створений новий тип народного вчителя (загальна рівність поклала початок незворотного процесу). Праця вчителя мала високу суспільну значимість, вона «тим цінна і прекрасна, що ... формує саму людину ... Вчитель ... здійснює зв'язок у часі, він – ланка в ланцюзі поколінь. Він ніби передає естафету з сьогодення в майбутнє» (Брежнєв Л.І., Ленінським курсом. Промови і статті, т. 2, 1973, с. 228). На цих речах виховувалося не одне покоління, але втрачено, на наш погляд, найголовніше духовне і сакральне розуміння Вчительства. Тому не дивно, що сучасна молодь розуміє під вчителем людину, яка є носієм інформації, ідей і поглядів, і головне завдання вчителя, на думку наших реципієнтів, – займатися їх поширенням у суспільстві. Тобто, як вважають багато опитуваної нами молоді, люди вважають, що викладач зобов'язаний поширити і «написати алгоритм щастя». Метафорично створюється образ безликої істоти ... Виникає риторичне питання: так хто ж насправді Вчитель? Ланка в ланцюзі поколінь або вихователь з великою Букви, як вважав К.Д. Ушинський: «... Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця справжнє виховання, що проникає в характер, неможливе» (Ушинський К.Д., Собр. Соч., Т. 2, 1948, с. 64). Хто має право бути Вчителем: чоловік або жінка, чи ми взагалі не маємо права ставити таке питання.

Жінка протягом століть завжди прагнула до активної діяльності в соціумі і болісно ставилася до ущемлення своїх прав. Прагнення до рівності мало певні успіхи лише кілька сотень років тому. Ми принципово не акцентуємо увагу і втрачаємо ту частину історії, де жінки вперше отримали доступ до освітньої сфери. Це занадто незначний інцидент на просторі історії. Жінками споконвіку вивчалися певні предмети, які не стосуються чоловічих сфер діяльності, науки і предметів природознавства. Про викладання не могло бути і мови.

Наступним етапом історії людства, що, на наш погляд, стали однією з причин появи на авансцені жінки – Вчителя, це дві найбільші війни в історії людства. Саме вони стали поштовхом до великих історичних змін. Як саме?

Всі працездатні чоловіки були відправлені на фронт, внутрішня інфраструктура тилів великих держав впала саме на жіночі плечі. Безумовно, педагогічна сфера постраждала не менше. Більшість вчителів чоловічої статі були мобілізовані, і жінки з гідністю зайняли місце викладачів у всіх сферах даної діяльності. Форсовано жінки були втягнуті в екзоектну сферу цілком і

повністю. Даний прорив ґендерних кордонів повів за собою ряд інших суттєвих змін в психології людства.

По-перше, це значило, що незабаром всією екзоектною діяльністю поступово стали займатися кандидати жіночої статі. Природно, що нерівномірно – деякі сфери піддалися швидше, деякі, внаслідок природних причин, залишаються досі суто чоловічими. Пояснити це просто. Першими впали сфери, забезпечення яких було стратегічно необхідно при веденні бойових дій, а саме: ткацтво, продовольча сфера, сфера торгівлі та, звичайно ж, педагогіка. Навіть у складні часи пріоритет виховання підростаючого покоління придбав всеосяжний характер. Жінка відтепер не тільки виховувала дітей і зберігала сімейне вогнище, але так само з гідністю вчителювала, тобто насичувала інформацією у вигляді гуманітарних і точних наук, мовознавства підростаюче покоління. Це відправна точка, де людство назавжди змінить свій звичний уклад життя.

Аналіз даних, отриманих у ході ґендерного дослідження, показав і допоміг нам прояснити точку зору студентської більшості на предмет нашого дослідження і остаточно визначитися: вчителів якої статі бачить сучасна молодь у своєму навчальному процесі? (рис. 1 та 2). Дослідження привело нас до цікавого висновку. Ми впевнені в тому, що вищезазначене – не проста графоманія. Це той самий шлях, який пройшла наша свідомість, перш ніж опинитися в тій точці, де знаходиться зараз. І не залежно від того, як змінюється уклад людського життя, весь той досвід був і буде за плечима людства аж до кінця віку. Він буде так само незримо впливати на наші життя, як дитячі переживання в психоаналізі [6].

Результати наших досліджень, однозначно, підвели нас до думки про те, що всередині сучасного суспільства ще домінують догмати встановлені століттями. Серед опитаних, на питання про Істинного вчителя в їх житті, голоси справедливо розділилися із значною перевагою в сторону представників чоловічої статі. Це наштовхує на думки про те, що роль вчителя в сучасному колективній свідомості ґендерно не пофарбовані і є, на наш погляд, результатом зіткнення самоідентифікації з певним ґендерним зразком, в прагненні йому відповідати, а також, в зв'язку зі сформованою культурною традицією в педагогічній і сімейній сферах

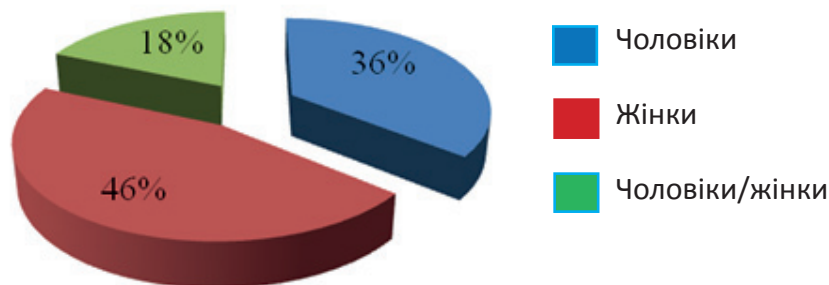

Рис. 1. Мій істинний вчитель (дівчата)

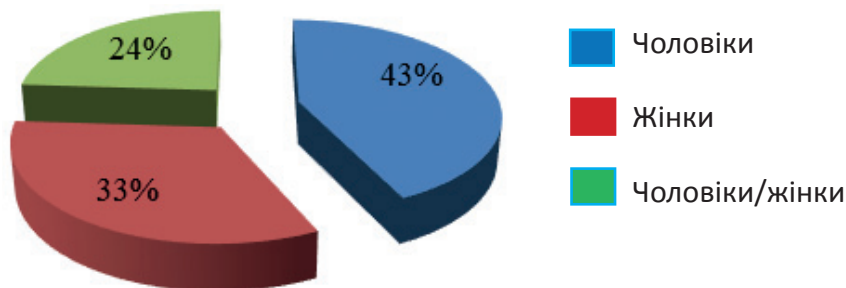

Рис. 2 Мій істинний вчитель (юнаки)

Таким чином, попередній досвід не залишає людство ні на хвилину. З абсолютною перевагою, на питання про Вчителя як історичну особу, респонденти вибрали в основному представників чоловічої статі. Цей факт підтвердився так само і в пілотажних дослідженнях.

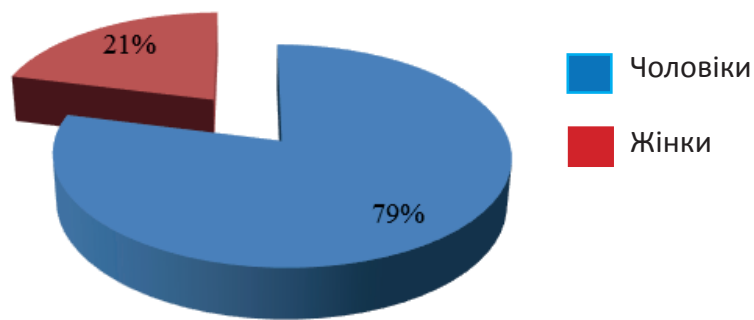

Рис. 3. Гендерні вподобання у педагогічній сфері

В ході дослідження було виявлено що, в XXI столітті, переважна кількість викладачів початкової, середньої та вищої освіти – жінки. Дані, отримані нами, підтвердили, що вчительські орієнтири гендерно різноманітні (Рис. 1, 2).

Однак, ці дані не відповідають реальним уподобанням сучасної молоді (Рис. 3). 79% опитуваних реципієнтів вважали за краще вибрати чоловіка в якості педагога для себе і своїх дітей.

Висновки. Зазначені вище результати показали, яка роль соціальних уявлень про ідеал (образ Вчителя) в процесі самовдосконалення представників різних статевих вікових груп. Аналіз отриманих даних показав нам невідповідність реалій педагогічної сфери до переваг сучасної молоді. Можна стверджувати, що врахування гендерних особливостей і несвідомих прагнень в педагогічній сфері здатний кардинально змінити процес освіти в кращу сторону (дозволить підвищити його ККД і скоротити його тривалість).

Можно сміливо стверджувати, що до цього дня молодь і доросле покоління сучасної України зберігає образ Ідеального Вчителя чоловічої статі і прагнення на несвідомому і свідомому рівні до подібного Образу для себе і своїх дітей. На ряду з мінливим станом в суспільстві, це прагнення може стати хорошим способом поліпшити процес освіти. Популяризація і загальна доступність освітньої сфери зруйнували сакральний образ Вчителя в уявленнях людей. І це складно повернути в розцерквленому суспільстві. Але, на наш погляд, йде відродження духовної культури, і ми знаходимося на порозі Духовного ренесансу, оскільки в глибинах колективного несвідомого ще тліє думка, що зародилася з давніх часів, про Гуру – Пастиря – Наставника, мудрого і доброго, котрий розуміє і підтримує, захищає і спрямовує до Світла істини – Великого Вчителя.

Список використаних джерел:

1. Белявський І.Г. Лекції з історичної психології / І.Г. Белявський; наук.ред. В.Е. Круглов. – Одеса: Астропринт, 2004. – 447 с.
2. Бем С. Л. Линзы гендера. Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / С.Л. Бем. – Москва: РОССПЕН, 2004. – 336 с.
3. Блонський П.П. Вибрані педагогічні та психологічні твори / П.П. Блонський. – Режим доступу: http://koob.pro/blonskij_p_p/selected_writings_1,2. – [Електронний ресурс].
4. Виготский Л.С. Развитие высших психических функций / Л.С. Виготский. – М.: Эксмо, 2005. – 1136 с.
5. Гадамер Г.Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики: Пер. з нім. – Режим доступу: http://yanko.lib.ru/books/philosoph/gadamer-istina_i_metod.pdf. – [Електронний ресурс].
6. Гладченко С.В. Проблеми впровадження гендерної політики в освітній галузі сучасної України / С.В. Гладченко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – Вип. 2. Ч. 3. – С. 153-157.
7. Данилова О.С. Соціальна перцепція ікони – індикатор духовного потенціалу людини / О.С. Данилова // Вісник Одеського Національного університету ім. І.І. Мечникова. Том 18. Випуск 22(1). Психологія. – Одеса 2013. – С. 2000-2007.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. – Режим доступу: http://www.medniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia. – [Електронний ресурс].